

Religinio ugdymo ir klero formavimo istorija Lietuvoje ir katalikiškame pasaulyje – kelios pastabos dėl Artūro Grickevičiaus knygos „Vilniškė popiežiškoji seminarija 1583–1655 metais“

Artūras Grickevičius. Vilniškė popiežiškoji seminarija 1583–1655 metais. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 2008.

Katalikų Bažnyčios istorijai Lietuvoje skirtų studijų pasirodo labai nedaug, tad būtina paminėti Vilniaus pedagoginio universiteto išleistą Artūro Grickevičiaus knygą, skirtą Popiežiškosios seminarijos veiklai Vilniuje šešioliktojo šimtmečio pabaigoje ir septynioliktojo pirmojoje pusėje. Lietuviškoje istoriografijoje ši įstaiga nebuvo išsamiau tirta. Dabar tokių tyrimų turime – A. Grickevičius pasinaudojo archyvine medžiaga ir aptarė teisinius Seminarijos steigimo Vilniuje aspektus, Seminarijos valdymą, jos auklėtinių tautinę ir religinę kilmę, Seminarijos ryšį su Tartu (Dorpato) vertėtų seminarija ir dar daugybę klausimų.

Studija gerai dokumentuota, autorius atliko nemažai statistinių tyrimų ir pajavairino dėstymą lentelėmis bei grafikais. Tad šia studija, be abejonės, naudosis kiti istorikai. Tačiau, nors knygos paantraštė skelbia, kad studija skirta Lietuvos religinio ugdymo istorijai, ją skaitant faktų ir duomenų aptarimas užgožia religinio ugdymo istorijos naratyvą, kuris galėtų sudominti daugiau skaitytojų. Autorius kartoja daugeliui jaunų tyrinėtojų būdingą klaidą – skelbdamas savo disertacijos medžiagą jos nepapildo plačiau žinomais dalykais. Taigi jei knygos skaitytojas nežino Antonio Possevino (sumaniusio steigti Popiežiškąją seminariją Vilniuje), nėra girdėjęs, kokiomis aplinkybėmis jam ši mintis atėjo į galvą, skaitytojas perskaitys knygą ir to nesužinos. Nesužinos ir daug kitų dalykų, kuriuos autorius žino ir išmano, bet savo žinias išbarsto knygoje pastabų, užuominų, nuorodų pavidalu. Skaitydama knygą nuolat gailėjausi, kad prarasta proga pažvelgti į Vilniaus seminarijų atsiradimą platesniame, klero ugdymą ir Bažnyčios gyvenimą Lietuvoje atskleidžiančiame kontekste. Be šio konteksto mūsų žinių papildymai apie Seminarijos veiklos specifiką (kuriuos A. Grickevičius leido pateikti jo tyrimai), sakytum, pakimba ore.

Tridento Susirinkimas išklė klero vaidmenį Bažnyčioje ir suformulavo griežtus reikalavimus ganytojams. Todėl buvo nutarta nustatyti ir visai Katalikų Bažnyčiai bendras kunigų rengimo taisykles. Nuo šiol kelias į kunigo šventimus turėjo eiti per seminariją.

Seminarijos, priklausomai nuo to, kas jas steigė, buvo diecezinės ar popiežinės. A. Grickevičius kaip tik ir aptaria tokią po Tridento Susirinkimo įsteigtą instituciją – Vilniaus popiežišką seminariją.

Knygos pradžioje autorius labai smulkiai ir priekabiausiai aptaria ne tik savo pirmtakus, tyrinėjusius Vilniaus popiežišką seminariją, bet ir ją įvairiuose kontekstuose tik paminėjusius autorius. Vienas klausimas, kurį pagrįstai iškelia A. Grickevičius – kokio tipo įstaiga buvo Vilniaus popiežiškoji seminarija. Beveik irzlaus autoriaus pasipiktinimo sulaukia teigusieji, kad tai buvo bendrabučio tipo institucija. Dėstomojoje dalyje, nagrinėdamas dokumentus, A. Grickevičius prieina prie išvados, kad tai buvo „griežtai orientuoto ugdymo ir neautonominio mokymo įstaiga“, neturinti analogų mūsų dienomis.

Jei žvelgtume tik į dabartinę Lietuvą, tokių institucijų šalyje tikrai nėra, bet daugelyje pasaulio šalių gyvuoja įvairiausi alumnatai, kolegijos ar net akademijos, kur gyvena ir yra prižiūrimi mokiniai ar studentai. Tose institucijose užsiimama ne mokinių mokymu, o ugdymu, jiems suteikiamas ir būstas, maistas, auklėtojų priežiūra, struktūruojamas mokinių laikas, jie pratinami prie drausmės, kartais – mokoma kalbų, organizuojamas mokinių religinis ir sporto gyvenimas ir t. t. Beje, skirtingai nuo Lietuvos studentų bendrabučių, dauguma Vakarų universitetų bendrabučių teikia studentams panašias paslaugas. Tad termino „bendrabutis“ istorija ir prasmė yra daug sudėtingesnė nei mano autorius, karštai neigdamas „bendrabutinę“ seminarijos prigimtį.

Toks priešiškus kyla iš to, kad apžvelgdamas seminarijų istoriją A. Grickevičius remiasi rimtais, bet specialiai klero formavimo istorijos netyrinėjusiaisiais autoriais. A. Grickevičiaus cituojamas garbusis H. Jėdinas tyrinėjo potridentinės seminarijos ir Katedros mokyklos santykį, bet jis neapžvelgė visos klero formavimo 16 a. įvairovės ir to formavimo istorijos iki 16 a. A. Grickevičius savo skaitytoms nepaaiškina, jog jo prabėgomis minimų terminų *konviktas*, *bursa*, *seminarija* ir *kolegija* prasmę tyrinėjamu laikotarpiu kiekvienu atveju reikia aiškintis atskirai, nes tie terminai gali būti, o gali ir nebūti sinonimai. Pavyzdžiui, kolegija gali reikšti ir mokyklą, ir bendrabutį, t. y. instituciją, kur mokiniai, beje, nesiekiantys kunigystės, gyvena ir yra ugdomi. Bendrabutis, kaip jį supranta knygos autorius, ko gero, artimiausias 17 a. konviktui.

Per pastaruosius dešimtmečius pasirodė tikrai nemažai klero rengimo ir ugdymo studijų, tad būtų buvę gerai, jei savo istoriografiją autorius būtų kiek praplėtęs¹. Seminarijos formavimąsi Tridento Susirinkimas ne pradėjo, o užbaigė. Įvairios vyskupijos įvairiose šalyse jau turėjo savas seminarijas, su kurių patirtimi Tridento Susirinkimo tėvai buvo susipažinę. Iš tiesų ir šis Susirinkimas nepatvirtino vienos seminarijos formos. Bet nustatė tai, kas buvo labai svarbu – kad būsimieji kunigai būtų ugdomi ir gyventų drauge, kad būtų sureguliuota bei prižiūrima jų dienotvarkė ir religinis gyvenimas, kad jie nesimaišytų su kitais, dvasinės karjeros nesiekiančiais universitetų studentais. Be to, buvo nurodyta būsimiems kunigams privaloma studijų apimtis. Kai kurios vyskupijos arba, tiksliau sakant, kai kurie vyskupai tokius reikalavimus buvo seniai suformulavę, o kai kur jokių viešų reikalavimų nebuvo. Tad Tridento Susirinkimas kunigų rengimo ir kitose srityse nustatė tam tikrą, visam katalikų pasauliui bendrą reglamentą.

Jėzuitų, savo mokymo įstaigose sujungusių klasikinį lavinimą ir ugdymą, autoritetas buvo didelis, todėl kai kurie vyskupai, kurių diecezijose buvo jėzuitų kolegijos ar

universitetai, turintys teologijos fakultetus, mielai ėmėsi prie jų steigti savo seminarijas. Bet tai nebuvo taisyklė. Seminarijos galėjo turėti savas teologijos studijas, galėjo remtis garsiais ir mažiau garsiais senaisiais universitetais ir t. t.

Sprendžiant iš A. Grickevičiaus studijos, Vilniaus popiežiškosios seminarijos auklėtiniai buvo griežtai prižiūrimi ir turėjo geras sąlygas mokytis – jie galėjo naudotis biblioteka, jiems buvo padedama vykdyti studijų užduotis, rūpinamasi, kad darbo metu alumnatai vyrautų tyla ir tvarka.

Autorius supažindina su įvairių tautybių ir tikybų Seminarijos alumnų statistika, ngrinėja, ką jie studijavo ir kaip šios studijos susijusios su jų kilme, išvardija iškilesnius alumnus ir pamini jų pasiekimus. Tačiau knygos išvadose, nors ir minima daug dalykų, taip ir neįvardijama, kuo Vilniaus seminarija buvo svarbi Lietuvos valstybei, Bažnyčiai ir regionui. Apsiribojama smulkesniais patikslinimais ir dalinėmis išvadomis.

Susidaro įspūdis, kad, siekdamas tikslumo, autorius vengia kontekstualumo, neaptaria to, ko tiesiogiai neliudija jo tyrinėjami šaltiniai. Cituojama ir bibliografijoje minima literatūra irgi vos ne pabrėžtinai ribota. Tačiau kai autorius 17 a. Katalikų Bažnyčios padėčiai Lietuvoje ir Lenkijoje apibūdinti pasitelkia ne Bažnyčios istorikus, o populiarių ir, deja, paviršutinišką J. Tazbиро rašinį, pasitenkindamas teiginiu, kad katalikybė ir Bažnyčia Abiejų Tautų Respublikoje buvo „sarmatiškos“ (p. 222), skaitančiam kyla klausimas, ar toks atsiribojimas nuo konteksto netrukdo pažinti tiriamą fenomeną. Juk daug labiau už J. Tazbirą autoriui būtų buvusi naudinga bent jau „Krikščionybės Lietuvoje istorija“. Būtų pravertusi ir plati daugiatomė autorių kolektyvo „Krikščionybės istorijos“ perspektyva². Kol kas, deja, Vilniaus popiežiškosios seminarijos istorija lieka atskirta nuo Bažnyčios Lietuvos ir Lietuvos socialinės istorijos.

Taigi A. Grickevičiaus monografija daugiausia pravers mokslininkams, tyrinėjantiems katalikišką auklėjimą ir kunigų rengimą kitose šalyse, gal net kituose regionuose. Neabejoju, kad joje šie mokslininkai ras naudingos lyginamosios medžiagos. Lietuvos istorijos tyrinėtojai irgi gali studija pasinaudoti, bet jiems veikalą teks naudoti kaip šaltinį – tai yra jį prakalbinti. Manau, kad vadinamiesiems „paprastiesiems“ skaitytojams savo knygos A. Grickevičius neskyrė – juk ja tapo daktaro disertacijos tekstas be jokio, kaip galima spėti, perdirbimo. Tad norisi tikėtis, kad remdamasis šia knyga koks nors lengvai plunksną valdantis populiariзаторius parašys tekstą, pranešantį smalsiems Vilniaus gyventojams, kas buvo ir kas vyko Universiteto gatvės pastate, vadinamame Alumnatais, 16 a. antrojoje pusėje ir 17 a. pirmojoje pusėje.

Doc. dr. Irena Vaišvilaitė

NUORODOS

- ¹ Theiner A. Histoire des Institutions d'Education Ecclésiastique. Paris. 1841; Marcault O. Essai Historique sur l'Education des Clercs. Paris. 1904; Iš naujesnių autorių paminėtina italo Guasco Maurilio apžvalga: Maurilio G. La formazione del clero. Roma. 2002.
- ² Daugeliu kalbų paskelbtos „Krikščionybės istorijos“ 8 tomas skirtas 16–17 a. Recenzentė naudojasi prancūzišku leidimu: Histoire du Christianisme des origines à nos jours. T. 8. Les temps des confessions. Paris. 1992.